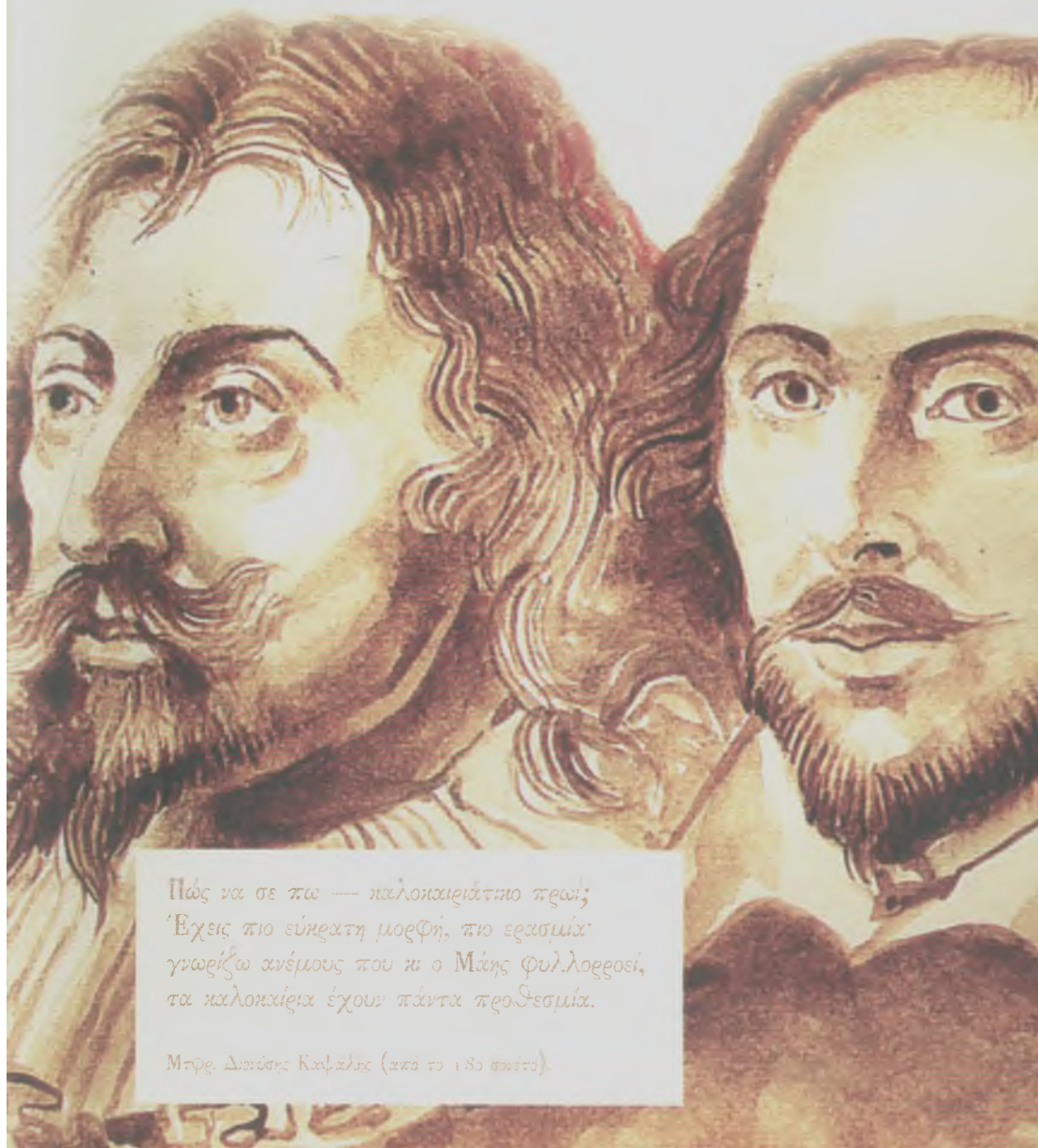

παρέμβαση

πνευματική επιδεώρηση της κοζάνης
τεύχος 180 - 181,
απρίλιος - αύγουστος 2016

Πώς να σε πα — καλοκαιριόττο πρῶι;
Έχεις πιο εύρηατη μορφή, πιο ερασιμία
γνώριζω ανέμους που κι ο Μάης φυλλορροσί,
τα καλοκαίρια έχουν πάντα προθεσμία.

Μτφρ. Διοτίμας Καψαλός (από το 18ο στίχο).

Γιώργος Αράγης

Ἡ ποίηση τοῦ Τάσου Κανάτση *

Τὴν ποίηση τοῦ Τάσου Κανάτση τὴν ἔχω παρακολουθήσει ἀπὸ τὴν πρώτη της δημόσια ἐμφάνιση ὡς τὴν τελευταία. Τὸ χρονικὸ τῆς σχέσης μου μαζί της θὰ σὰς διηγηθῶ τώρα μὲ κάθε συντομία καὶ εἰλκρίνεια, παρουσιάζοντας ἔτσι τὰ ἐξελικτικὰ της στάδια, τόσο ὡς μορφή, ὅσο καὶ ὡς περιεχόμενο.

Λοιπόν. Δεκέμβρης τοῦ 1981. Κάποιος χτύπησε τὴν πόρτα τοῦ ἱατροῦ μου καὶ πέρασε μέσα. Ἦταν ἕνας νέος ἄντρας γύρω στὰ 26 μὲ 28 χρόνια. Λεπτός, ψηλός, μὲ ὀστεῶδες, κάπως στενόμακρο καὶ ἀνέκφραστο πρόσωπο. Ἐίτε ξερά ξερά πὼς ἤθελε νὰ μοῦ δώσει μιὰ δική του ποιητικὴ συλλογή. Τὴν ἄφησε κι ἔφυγε. Ἀργότερα κοίταξα κάποια στιγμή τὸ ἐξώφυλλο τοῦ βιβλίου πού εἶχε τίτλο *Πολιορκία*. Ἄλλο ἕνα θῦμα, σκέφτηκα, τῆς τέχνης καὶ μάλιστα διπλό θῦμα μιὰ κι ἐδῶ στὴν ἐπαρχία δύσκολα γλιτώνει κανεὶς ἀπὸ τὸν μινῶταυρο τοῦ ἐπαρχιωτισμοῦ. Εἶχα ἐπιστρέψει πρόσφατα στὰ Γιάννινα μετὰ ἀπὸ μιὰ εἰκοσαετὴ περίπου ἀπουσία. Ἀπὸ προσωπικὴ πείρα ἤξερα πολὺ καλά τί θὰ πεῖ ἐπαρχιακὸς μινῶταυρος. Θὰ πεῖ ἔλλειψη προϋποθέσεων γιὰ τὴν καλλιέργεια τοῦ καθενὸς καὶ βέβαια τῶν ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων. Θὰ πεῖ ἔλλειψη βιβλιοθήκης στὸ σπίτι σου καὶ στὰ σπίτια φίλων σου. Θὰ πεῖ ἔλλειψη ἀνθρώπων μὲ τίς ἴδιες ἀνησυχίες. Θὰ πεῖ νὰ ἀπουσιάζεις ἀπὸ τὸ γίνεσθαι τῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ζωῆς τοῦ κέντρου. Νὰ ἀπουσιάζεις ἀπὸ ἐκδηλώσεις, συναντήσεις, συζητήσεις, ἀναγνώσεις, παρέες κ.λπ. Νὰ μὴν ἐνημερώνεσαι ἔγκαιρα διὰ ζωῆς καὶ νὰ μὴ συγχρονίζεσαι μὲ τοὺς προβληματισμοὺς καὶ τίς τάσεις τῶν συνομηλικῶν σου. Μὲ δυὸ λόγια, νὰ βρίσκεσαι ἔξω ἀπὸ τὸν στίβο τῶν πνευματικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ζυμώσεων. Ἰδίως κατὰ τὴν κρίσιμη περίοδο ἀπὸ τὰ δέκα ὡς τὰ τριάντα χρόνια τῆς ζωῆς σου. Ἔτσι θεωροῦσα πὼς τὰ ἐπαρχιακὰ τάλαντα εἶναι χαμένα ἀπὸ χέρι, πράγμα πού σέ μεγάλο βαθμὸ ἰσχύει πάντα.

Ἐριξα μιὰ ματιὰ στὰ κείμενα τῆς Πολιορκίας. Μὰ βέβαια, ρητορικὸς τόνος, ἀφηρημένες ἔννοιες, μεγάλα θέματα, ἠχηρὲς λέξεις τοῦ συρμοῦ, γενικὲς ἰδέες γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα, ἐξωστρέφεια... Ὅ,τι χειρότερο νὰ εἶναι κάποιος κοντὰ στὰ τριάντα χρόνια καὶ νὰ γράφει τέτοιους στίχους. Τὸ θετικὸ σημάδι ἦταν ὅτι τὰ κείμενα, συνοδεύονταν, ἀπὸ μιὰ κάποια συναισθηματικὴ ὑπόκρουση. Μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι αὐτὸ τὸ στοιχεῖο δὲν ἔσωζε τὴν κατάσταση.

Μετὰ ἀπὸ τέσσερα χρόνια, τὸ καλοκαίρι τοῦ 1985, τὸ ἴδιο ἄτομο μὲ τὸν ἴδιο ἀνέκφραστο τρόπο, ἔφερε μιὰ δευτέρη ποιητικὴ συλλογή. Ἐπιγραφόταν *Ρυμουλκό*. Ὑπῆρχε καμιὰ διαφορὰ ἀπὸ τὴν πρώτη συλλογή; Ὑπῆρχε, μὲ τὴν ἔννοια ὅτι κάτι ἄρχισε νὰ ἀλλάζει. Ὁ ρητορικὸς τόνος εἶχε κάπως χαμηλώσει, τὰ μεγάλα θέματα εἶχαν ὑποχωρήσει, ἐπίσης οἱ ἀφηρημένες ἔννοιες κι οἱ ἠχηρὲς λέξεις, καθὼς καὶ οἱ γενικὲς ἰδέες γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα. Ἐνῶ ἡ συναισθηματικὴ ὑπόκρουση ἦταν περισσότερο αἰσθητὴ. Θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς πὼς αὐτὸς πού μλοῦσε μέσα ἀπὸ τὰ κείμενα τοῦ βιβλίου εἶχε ἀρχίσει νὰ στρέφεται πρὸς τὰ ἔσω του ἢ, ἀλλιῶς, ὅτι βρισκόταν σὲ ἀναζήτηση τοῦ ἑαυτοῦ του.

* Κείμενο ὁμιλίας πού ἐκφωνήθηκε στὴν ἐκδήλωση πού ὀργάνωσε τὸ Πνευματικὸ Κέντρο Ἰωαννίνων γιὰ τὸν ποιητὴ στίς 13 Ὀκτωβρίου τοῦ 2014.

Ταυτόχρονα διακρινόταν ή μαθητεία του σέ ποιητές, όπως ο Κ. Καρυωτάκης και ο Μ. Σαχτούρης.

Τόν Μάη του 1990, η ιστορία επαναλήφθηκε. Ο Κανάτσης, περί αυτού πρόκειται, ήρθε στο ιατρείο και άφησε, χωρίς δεύτερη κουβέντα, μιά ακόμα ποιητική συλλογή. Αύτη, ή τρίτη συλλογή, λεγόταν *Κρόσσια*. Ήταν διαφορετική από τή δεύτερη; Ήταν διαφορετική μόνο από τήν άποψη ότι ήταν πιό προχωρημένη από τή δεύτερη, αλλά πρός τήν ίδια κατεύθυνση μ' εκείνη: χαμηλότερος τόνος, πιό στρωμένος λόγος, κάποια ίχνη προσωπικής φωνής. Ένω γινόταν αισθητό πλέον ένα θεματικό άνοιγμα προς τόν παραδοσιακό κόσμο τής υπαίθρου. Αισθητή ήταν επίσης ή άσκηση του ποιητή πάνω στή στιχουργική δεξιότητα. Ταυτόχρονα και μεγαλύτερο εύρος μαθητείας σέ ποιητές (Κ. Καρυωτάκης, Γ. Σεφέρης, Δ. Σολωμός, Κ. Μποντλαίρ). Λές και έτοιμαζόταν για τό άποφασιστικό άλμα, κάτι πού έκ τών ύστέρων επιβεβαιώθηκε.

Τό 1992 έχουμε τήν τέταρτη ποιητική συλλογή πού επιγράφεται *Νευραλγία τριδύμου*. Αντιγράφω κατά λέξη αυτά πού σημείωσα, στήν προτελευταία λευκή σελίδα του βιβλίου, μόλις τή διάβασα. «Εδώ», έγραφα, «γίνεται ένα μικρό “θαύμα”». “Αστραψε φώς και γνώρισε ο νιός τόν έαυτό του”.¹ Η ρητορεία είναι πιά παρελθόν, τό ίδιο τά μεγάλα κοινότοπα ζητήματα του κόσμου. Ο λόγος προσγειώνεται στήν καθημερινότητα του ποιητικού έγώ. Και δειλά δειλά προβάλλει ένα πρόσωπο. Μαζί αρχίζουν νά ξεχωρίζουν τά χαρακτηριστικά μιās ξεχωριστής φωνής. Ο ποιητής, μετά από πολλή προσπάθεια αναζήτησης, έχει μπει στήν προσωπική του “τών ιδεών τήν πόλι”· έχει βρει ως ποιητής τόν έαυτό του.» Αύτά έγραψα τότε ως πρώτη έντύπωση. Η *Νευραλγία τριδύμου* αποτελεί σταθμό στήν ποίηση του Κανάτση. Γιατί χαρακτηρίζεται από τρία βασικά, βασικότερα, έπιτεύγματα. Τό πρώτο είναι ότι έχει βρει πιά τόν έαυτό του ή, άλλιως, τήν ταυτότητά του. Τό δεύτερο είναι ότι έχει ανακαλύψει τόν κόσμο του. Και τό τρίτο είναι ότι έχει λύσει σέ μεγάλο βαθμό τό έκφραστικό και στιχουργικό του πρόβλημα.

Λίγα λόγια για τό καθένα από αυτά. Πώς βρίσκει κανείς τόν έαυτό του, νά πω δέν ξέρω. Πάντως λίγοι τόν βρίσκουν. Κάθε χρόνο κυκλοφορούν στή χώρα μας εκατοντάδες ποιητικές συλλογές. Όμως έλάχιστοι από αυτούς πού τίς γράφουν έχουν βρει τόν έαυτό τους. Έχουν δηλαδή άναγνωρίσιμη ποιητική ταυτότητα. Σκεφτείτε ότι από κάθε ποιητική γενιά ξελαγαρίζουν τελικά 5-6 όνόματα, ενώ στο ίδιο διάστημα έγραψαν, δημοσίεψαν και έδρασαν πάνω από έκατό συνομήλικα άτομα. Άλλά τί θά πει βρίσκω τόν έαυτό μου; Αρχικά θά πει ότι τό άτομο έχει άπαλλαχτεί ή έχει ξεπεράσει τίς επιδράσεις, τίς διάφορες συμβατικές ή μη ιδέες και γενικότερα έχει αφήσει πίσω του τόν άλλοτριωμένο έαυτό του. Έπειτα ότι, βυθοσκοπώντας τήν ύπαρξή του, έχει φτάσει νά καταδυθεί στο βαθύ είναι του, στήν επικράτεια του άλογου. Εκεί πού δρούν τά ένστικτα, οι παρορμήσεις, οι επιθυμίες, ο έρωτας, οι σκοτεινές δυνάμεις πού καθορίζουν τόν χαρακτήρα μας. Πώς γίνεται αύτη ή κατάδυση στο βαθύ έγώ; Όρισμένοι φιλόσοφοι, ιδίως αυτοί τής ύπόστασης, έχουν μιλήσει γι' αύτη τήν πορεία, όμως πρόκειται για θεωρητική μελέτη του φαινομένου, ή όποια δέν μās βοηθάει νά καταλάβουμε πώς συμβαίνει κάθε φορά στήν πράξη. Στήν ποίηση είναι γνωτό ότι βρίσκει κανείς τόν δρόμο του μόνος του, ψάχνοντας στά τυφλά. Γνωστή μέθοσος δέν υπάρ-

¹ Στίχος από τήν τελευταία ποιητική σύνθεση του Σολωμού *Ο Πόρφυρας*.

χει ή, όπως τό εἶπε ὁ Σεφέρης, «Δέν ὑπάρχει βασιλικός δρόμος [...], πού νά ὀδηγεῖ στήν ποίηση». Ἀπλῶς ἀναγνωρίζουμε ἐκ τῶν ὑστέρων τό ἀποτέλεσμα. Νά διευκρινίσω ὅτι γίνεται κανεῖς ἐρευνητής τοῦ ἑαυτοῦ τοῦ ἀπό ἐνστικτώδικο παρόρμηση καί ὄχι ἀπό λογική ἔφεση. Ἄς εἰπωθεῖ ἀκόμα ὅτι ἡ βαθεῖα ὀντότητα τοῦ καθενός εἶναι πάντοτε κάτι ἰδιαίτερο, μοναδικό καί πρωτότυπο. Τά ποιήματα ἀπό τή *Νευραλγία τριδύμου* δείχνουν ὅτι ὁ ποιητής βγήκε σῶος ἀπό τόν μινωταυρικό λαβύρινθο τῆς ἐπαρχίας. Πόσο στοίχησε αὐτό, πόσο διάβασμα, πόση προσπάθεια, πόσο προβληματισμό, πόσα ξενύχια ἀγωνίας, πόσα γράψε-σβῆσε, πόσες ἀπογοητεύσεις, πόσα τσιγάρα καί καφέδες, δέν τό ξέρουμε. Ἐμεῖς γνωρίζουμε μόνο τό ποιητικό ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς ἐσωτερικῆς, τῆς τόσο βασανιστικῆς ἀλλά καί συναρπαστικῆς, περιπέτειας.

Τό δεύτερο ἐπίτευγμα εἶναι, ὅπως εἶπα νωρίτερα, ὅτι ὁ ποιητής ἔχει ἀνακαλύψει τόν κόσμο του ἢ, ἂν θέλετε τό ποιητικό ἀντικείμενό του. Εἶναι ὁ κόσμος τῆς ὑπαίθρου πού φθίνει καί χάνεται. Ἐρημώνουν τά χωριά, ἀλλά μαζί χάνεται καί μιᾶ ὀλόκληρη παράδοση. Παράδοση γλωσσική, ποιητική, μουσική, ζωγραφική, ὑφαντική, γαστρονομική, παράδοση μιᾶς ὀρισμένης στάσης ἀπέναντι στό φαινόμενο τῆς ζωῆς καί παράδοση ἐνός ὀρισμένου ἤθους. Παράδοση προαιώνια καί στέρεη. Πολλά ποιήματα τῆς συλλογῆς ἀποτελοῦν ἐλεγείες γιά τίς παραδοσιακές ἀξίες πού χάνονται χωρίς ἀντισταθμιστικά ἰσοδύναμα. Θά ἐπανεέλθω σ' αὐτό τό θέμα. Τό ἄλλο, τό τρίτο, ἐπίτευγμα πού βλέπουμε στή *Νευραλγία τριδύμου* ἀφορᾷ τή λύση τοῦ ἐκφραστικοῦ προβλήματος. Τώρα ὁ λόγος τοῦ ποιητῆ ἔχει βρεῖ σέ μεγάλο βαθμό τόν ρυθμό του καί τήν ἐπαφή του μέ τά πράγματα. Ἔνας λόγος χαμηλότονος, ἀρκετά λιτός καί σχεδόν κουβεντιαστός, σέ ἐλεύθερο στίχο. Θά τό δοῦμε αὐτό στήν πράξη ἀπό τά ποιήματα πού θά διαβαστοῦν στή συνέχεια». Μάλιστα εἶναι ὦρα ν' ἀκούσουμε δύο ποιήματα ἀπό τή *Νευραλγία τριδύμου*. Τό πρῶτο ὀνομάζεται «Τά ταξίδια μου» καί τό δεύτερο ἐπιγράφεται «Ρωγμές στό τοπίο».

Τά ταξίδια μου

*Κι αὐτό τό καλοκαίρι ἄφησα στήν ἀμμουδιά
τά ἴχνη ἐνός ταξιδιοῦ μου
μέ τήν ψυχή μου νά ρουφᾷ τήν αὔρα τοῦ νότου
καί μέ τή γεύση τῆς ἀρμύρας καί τῆς πίκρας
στά χεῖλη μου, γιά τήν καινούργια ἀναβολή*

*Ξανά σχεδιάζοντας μέ θρῆκε τό φθινόπωρο
καί τά πρῶτα ρίγη μέ γύρισαν πίσω
στήν ἀπανεμιά μιᾶς ἤσυχης κόχης
στό ἡμερο τῆς ὄστριας χάδι*

*μήπως καταλαγιάσει τή λαχτάρια τοῦ ταξιδιοῦ
ἡ χειμωνιά
ἡμερώνοντας τους ἄγριους πόθους μου
στό καταφύγιο τῶν φιλιῶν
καί μιᾶς πρόσκαιρης ἀγάπης
καθώς στή μνήμη μου
θά σφυρίζουν δαιμονισμένα μποροῦδες
ἀπό ταξίδια πού ἐτοίμασα χρόνια*

στόν ταρσανά τῆς ψυχῆς μου
"Ὅπως εἶδατε ἐδῶ εἶχαμε λόγο εἰς ἑαυτὸν ἢ, ἀλλιῶς, λόγο ἐκ βαθέων.
Εἶναι σάν κάποιος νά τά λέει στόν ἑαυτό του, μά ὄχι ἀκριβῶς κάποιος,
ἀλλά τό ἴδιο τό ἐνδόμυχο εἶναι του.

Ρωγμές στό τοπίο

Τά σπίτια πού χτίσαμε
πέτρα τήν πέτρα
κατάκλειστα
κι οὔτε ἓνα χέρι
ν' ἀνοίξει τήν πόρτα
Στίς γρέντες κοιμοῦνται
τά παλιά ὄνειρά μας
στό κατώφλι οἱ μνήμες
ἀντιπαλεύουν σκοτᾶδια

Ἀπ' τ' ἀνοιχτό παραθύρι
πεταρίζουν οἱ πόθοι
πού μᾶς παίδευαν τόσο
Ποῦ καπνός ἀναθρώσκων;
Πέτρα στήν πέτρα ὁ καημός
ρήμαξε τό παλιό μας σπίτι.

Μέ τό δεύτερο ποίημα, ἄν καί ὁ λόγος παραμένει προσωπικός, ἔχουμε ταυτόχρονα ἀναφορά στό θέμα τῆς παραδοσιακῆς ζωῆς πού χάθηκε ἢ χάνεται. Ἡ ἔκδοση τῆς *Νευραλγίας τριδύμου* (ὁ τίτλος, φαντάζομαι, παραπέμπει στόν ἐπώδυνο ποιητικό τοκετό ἢ στήν ἐσωτερική περπιπέτεια πρὸς τό ποιητικό φτάσιμο), στάθηκε τό κίνητρο νά ἀναλάβω μιὰ ἐκδῆλωση γιά τόν Κανάτση. Ἔτσι στίς 3 Δεκεμβρίου τοῦ 1994, στό Θεατρικό Ἐργαστήρι τοῦ Γιώργου Νάκου, παρουσίασα τόν ποιητή καί τό ἔργο του. Στό τέλος ἔγινε συζήτηση μέ τό κοινό, ὅπου καί ὁ ποιητής ἀπάντησε σέ ἐρωτήσεις. Τό καλοκαίρι τοῦ 1997 κυκλοφόρησε ἡ πέμπτη ποιητική συλλογή μέ ὄνομα *Ληλασίες*. Ἦταν ἡ ἐπιβεβαίωση τῶν προηγουμένων κατακτήσεων κι ἴσως κάτι περισσότερο ἀπό τήν πλευρά τῆς προσδευτικῆς ἐμπειρίας. Ὡς ἐδῶ παράλειψα νά ἀναφέρω δυό στοιχεῖα πού ἐνδημοῦν, ἄν μπορῶ νά τό πῶ ἔτσι, στήν ποίηση τοῦ Κανάτση. Ἐνωῶ τά στοιχεῖα τῆς στέρησης καί τῆς μοναξιάς. Τά εἶδαμε νωρίτερα στό ποίημα «Τά ταξίδια μου». Στέρηση, καθὼς εἶναι εὐνόητο, ἀπό γενικότερες καί ἐιδικότερες προϋποθέσεις, ἀνάμεσα στίς ὁποῖες εἶναι κι αὐτές στίς ὁποῖες ἀναφέρθηκα χοντρικά στήν ἀρχή, μορφές στέρησης λόγω ἐπαρχίας. Ἐνῶ ἀλληλένδετη, ὡς παρεπόμενο τῆς στέρησης, εἶναι ἡ αἴσθησις τῆς μοναξιάς. Στή συλλογή *Ληλασίες* αὐτά τά δυό στοιχεῖα τά διακρίνει κανεὶς χωρὶς ἰδιαίτερη προσπάθεια, ἀρκεῖ νά διαβάσει ποιήματα ὅπως π.χ. «Τό σπίτι μας», «Ἀντικατοπτρισμοί», «Νά κινήσει ὁ καιρός», κ.ἄ. Μέ τήν εὐκαιρία ἄς ἀκούσουμε τώρα τό τελευταῖο.

Νά κινήσει ὁ καιρός

Ἄ, νά κινήσει ὁ καιρός
κι οἱ φωνές νά γίνουν δρόμοι
καί τῶν στιγμῶν τό μετέωρο
μονομιᾶς
τῆς πλέριας βεβαιότητας

επανάληψη νά γίνει

Έτσι αϊφνίδια
νά υποσταλεί ό Θάνατος
στόν άμέριμνο συλλαβισμό
τοῦ νεροῦ καί τοῦ ἡλιου

κι ό χρόνος άκίνητος
τῆς εὐδίας τό άπλετο φῶς
νά θωπεύσει

Ἡ συλλογή *Ληλασίες* στάθηκε τό κίνητρο γιά μιά ακόμα όμιλία γιά τόν ποιητή. Έγινε στίς 18 Δεκεμβρίου τῆς ἴδιας χρονιάς πού δόθηκε, στίς Μορφές, τό έντευκτήριο πού διατηροῦσε τότε ἡ Μαρία Λάζου. Στό τέλος ό ποιητής διάβασε ποιήματά του καί στή συζήτηση πού άκολούθησε άπάντησε σέ έρωτήσεις. Λίγο άργότερα έστειλα μιά κριτική γιά τήν ποίηση τοῦ Κανάτση στήν έφημερίδα *Καθημερινή*, πού δημοσιεύτηκε στίς 19 τοῦ Μάη τοῦ 1998, στήν καθιερωμένη φιλολογική σελίδα τῆς Τρίτης. Νά μην ξεχάσω νά πῶ ότι ἡ ντόπια έφημερίδα *Ἡπειρωτικός Αγών*, άναφέρθηκε μέ λεπτομέρειες στίς όμιλίες γιά τόν Κανάτση, τόσο στό Θ.Ε., όσο καί στίς Μορφές.

Τό καλοκαίρι τοῦ 2000 έκδόθηκε ἡ έκτη συλλογή τοῦ ποιητῆ μέ τίτλο *Ἡ χλεῦη τοῦ χρόνου*. Μ' αὐτή ό Κανάτσης άποδίνει φόρο τιμῆς στό δημοτικό τραγοῦδι. Ἡ σχέση τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ μέ τή συγκεκριμένη ποίηση εἶχε διαφανεί από τά προηγούμενα βιβλία. Όμως τώρα έχουμε σαφεῖς άπηγήσεις από τή στιχουργική τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, ὅπως π.χ. στήν άκόλουθη στροφή από τό ποίημα «Μαλαματένιος άργαλειός».

Μαλαματένιος άργαλειός

μ' έλεφαντένιο χτένι
κι ἡ σαϊτιά στράτα θολή
σ' άδειο πανί πού ύφαίνει

Ἡ, ἡ έπόμενη στροφή από τό ποίημα «Έτσι νά σέ θυμάμαι»

Κορμάκι γιασεμί
στό παραθύρι τῆς δροσιάς
νά σέ θυμάμαι πυρετό
νά σέ φωνάζω άγάπη

Κατά ένα μέρος τῆς συλλογῆς έχουμε πάντρεμα τῆς μοντερνιστικῆς ποιητικῆς άντίληψης μέ τό δημοτικό τραγοῦδι, παραπλήσια μέ εκείνη τοῦ Νίκου Γκάτσου, πού ζευγάρωσε τή δημοτική ποίηση μέ τόν ύπερρεαλισμό. Αὐτή ἡ συλλογή, παρόλες τίς άρετές της, δέν σημειώνει πρόοδο. Καί μάλλον ύστερεῖ έναντι τῶν δύο προηγούμενων. Θάλεγε κανείς πώς κάπως βιάστηκε ό ποιητής νά δώσει στή δημοσιότητα αὐτά τά κείμενα.

Όμως μέ τήν έπόμενη έκδοση τῆς συλλογῆς *Τά μέσα δάκρυα*, τό 2004, επανερχόμεστε στό επίπεδο τῶν προηγούμενων θετικῶν πραγματώσεων. Αὐτῶν πού γνωρίσαμε στή *Νευραλγία τριδύμου* καί στίς *Ληλασίες*. Όπου επικρατεῖ ἡ χαμηλόφωνη άναφορά στά πράγματα, ἡ έκβαθέων έκφραση τῆς στέρησης καί τῆς μοναξιάς κι ό έλεγειακός τόνος γιά τήν χαμένη παράδοση τῆς υπαίθρου. Γιά τά *Μέσα δάκρυα* έγραψα μιά κριτική πού δημοσιεύτηκε στίς 10 Ἰουλίου τοῦ 2004 στήν κυριακάτικη *Αὐγή*. Από τά περιεχόμενα τῆς συλλογῆς αὐτῆς θ' άκούσουμε τώρα

δύο ποιήματα. Πρώτα αυτό που επιγράφεται «Η επιστροφή» κι έπειτα τό
«Σάν αναλφάβητο πρωτάκι»

Η επιστροφή

*Γυρίζω ξανά στο ρημαγμένο σπίτι
ντυμένος τή φλόγα μιᾶς ασίγαστης φωτιάς*

*Ἄγγελοι σιωπῆς μοιράζουν γλυκόμηλα
στους καλεσμένους*

*καί καθὼς γύρω ἡ ἄνοιξη
προσφέρει ἀντίδωρα
ἀπὸ πασχαλιές κι ἀσβέστη
κατεβαίνω στὸ βαθὺ ὑπόγειό του
ὅπου ἡ μάνα μου στὸν ἄραχλο ἄργαλειό της
σαϊτεύει τίς μέρες τῆς θλίψης
μέ τραγούδια τῆς ξενιτιάς*

*κι ὁ πάππος μέ ρακί καὶ λουκούμι
κερνάει μέ χαιρετίσματα
ἀπὸ τὸν ἄλλο κόσμο
τὸ σκοτεινὸ
τὸ μακρινὸ
καὶ τὸν κεκοιμημένο*

Ὅπως καταλαβαίνετε ὅλο τὸ ποίημα εἶναι μιὰ ὑποθετικὴ ἐπίσκεψη
στὸν κόσμο τοῦ παρελθόντος. Τὸ ποιητικὸ ὑποκείμενο «Γυρίζει ξανά στο
ρημαγμένο σπίτι». Ξανά, γιατί, καθὼς φαίνεται, ἔχει γυρίσει πολλές
φορὲς. Γιατί ἔχει μιὰ «ασίγαστη» ἔγνοια γι' αὐτὸ τὸ σπίτι, γιὰ τους ἐνοί-
κους του, γιὰ ὅ,τι γενικότερο ἀντιπροσωπεύει μέσα του. Δὲν πρόκειται
βέβαια γιὰ ἓνα ὁποιοδήποτε παρελθόν, ἀλλὰ γιὰ τὸ παρελθόν τοῦ ἑλλη-
νικοῦ χωριοῦ. Ἐδῶ θὰ ἤθελα νὰ τονίσω τὸ προσωπικὸ αἶσθημα μέσα
ἀπὸ ὁποῖο μᾶς δίνεται αὐτὸς ὁ γυρισμός. Τόσο λιτά, τόσο πυκνά, μέ τόσο
συγκρατημένη συγκίνηση, χωρὶς κανένα ἐπιφώνημα. Ἔτσι πού περισσό-
τερο ὑποβάλλει παρά διηγεῖται. Πράγματι, ἂν προσέξουμε, κάθε λέξη
ὑποβάλλει κάτι περισσότερο ἀπὸ αὐτὸ πού ρητὰ λέει, ὥστε τελικὰ νὰ
ἔχουμε ἓνα ἀτμοσφαιρικὸ κείμενο.

Σάν αναλφάβητο πρωτάκι

*Ὅταν ὅλα θὰ ἔχουν σιγήσει
κι ἡ νύχτα θὰ ἔχει πολὺ προχωρήσει
στοὺς κήπους βγές καὶ περπάτησε
πές πῶς τίποτα ποτέ δὲν τελειώνει*

*πὼς ὅλα εἶν' ἐκεῖ γύρω σου
πρωτόπλαστα κι ἀνερμήνευτα
αὐτὰ πού πέρασαν
κι αὐτὰ πού θὰ ῥθουν
σᾶν ἓνα θρόισμα τῶν φύλλων τῆς νύχτας
σᾶν μιὰ νέα φωνή
πού ἀνταμώνει τίς ἄλλες
σ' ἓνα δοξαστικὸ τοῦ χάους*

*Πές πώς έχει η νύχτα τούς δρόμους της
πού θά σέ γυρίσουν πολύπειρο
στήν ίδια κόχη πού σέ λίκνισε
μέ τό ίδιο φῶς νά λούσεις τό κορμί σου
τήν ίδια άσίγαστη ροή τοῦ αἵματός σου
νά ντυθεῖς*

*καί θγές στή μέρα πού υπόσχεται
σάν αναλάβητο πρωτάκι
σ' άγραφο τετράδιο μπροστά*

Ἡ τελευταία γιά τήν ὥρα -γιά τήν ὥρα, γιατί εἶναι πρὸς ἕκδοση μιά ἐπόμενη- ποιητική συλλογή τοῦ Κανάτση ἔχει τίτλο *Ψυχανθή καί μετέωρα* καί κυκλοφόρησε τό 2008. Δέν νομίζω πῶς μᾶς πάει μακρύτερα ἀπὸ τήν προηγούμενη δουλειά του. Καί σάν νά διαφαίνεται κάποια κόπωση ὅσον ἀφορᾷ τήν ἔμπνευσή του.

Πάντως, ὅπως καί νά 'χει, καθώς ὄλοι οἱ λογοτέχνες, κρίνεται κι ὁ Κανάτσης ἀπὸ τίς κορυφαῖες πραγματώσεις του. Ἀπὸ τό γεγονός ὅτι βγήκε ἀπὸ τό κλίμα τοῦ ἐπαρχιωτισμοῦ, ὅτι βρήκε τή φωνή του, τό ἀντικείμενό του καί τόν τρόπο νά τό ἐκφράσει.² Θά ἤθελα ὅμως νά ἐπιμείνω περισσότερο στήν ὀπτική γωνία ἀπὸ τήν ὁποία μᾶς δίνει τό ἀντικείμενό του. Ὅ,τι κι ἂν γράφει γιά τόν παραδοσιακό τρόπο ζωῆς πού χάνεται τό ζεῖ ὡς δικό του ὑποστασιακό πρόβλημα. Δέν κάνει ἀντικειμενική αὐτοψία τῶν πραγμάτων, δέν περιγράφει, δέν διαπιστώνει ἀπ' ἔξω, δέν κάνει φιλολογία. Τό παρελθόν πού ἐκφράζει ἀποτελεῖ πρὶν ἀπ' ὅλα δικό του βίωμα. Πέρα ἀπὸ τὰ ποιήματα πού ἀκούσατε ἤδη, ἔστω ὡς ἐλάχιστο δεῖγμα ὁ στίχος «μέ κυνηγᾷ ἓνα ἄδειο σπίτι», ἀπὸ τό ποίημα «Ἐρινύες» τῆς συλλογῆς *Λεηλασίες*, ἢ ὁ στίχος «συλλαβίζω τῶν πραγμάτων τό θάνατο», ἀπὸ τό ποίημα «Ἀντικατοπτρισμοί» τῆς ἴδιας συλλογῆς. Ὅπως βέβαια καί πάμπολλοι ἄλλοι στίχοι καί πολλά ἐπίσης πλήρη ποιήματα. Εἶπα ὅτι τό παρελθόν πού ἐκφράζει ἀποτελεῖ πρὶν ἀπ' ὅλα προσωπικό του βίωμα. Βίωμα, ἀπὸ τό ἓνα μέρος, νόστου γιά τίς εὐφρόσυνες μνήμες του καί βίωμα, ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος, ὀδύνης γιά ὅ,τι χάθηκε καί χάνεται. Βίωμα νόστου μᾶς ἔδωσε κι ὁ Κ. Κρυστάλλης κι ὁ Τ. Πορφύρης. Ὁ Κανάτσης τοῦς προϋποθέτει βέβαια, γενικότερα καί τοῦς δυό, ἀλλά ὁ νόστος τους διαφέρει ἀπὸ τόν δικό του. Ἐκεῖνοι νοσταλγοῦν ἓναν κόσμο ὑπαρκτό, πού λόγω συνθηκῶν -ἔχουν ξενιτευτεῖ- δέν βρίσκονται κοντά του. Ὁ Κανάτσης νοσταλγεῖ καί ταυτόχρονα πονάει γιά κάτι πού χάθηκε. Κι αὐτό πού χάθηκε εἶναι κατεξοχήν οἱ παραδοσιακές ἀξίες πού δέν μεταστοιχειώθηκαν, δέν μεταβολίστηκαν, σέ παροντικές ἀστικές ἀξίες. Μέγα πρόβλημα τοῦ νεοελληνικοῦ κράτους πού τό ἔθιξε πρῶτος ὁ Ἐμμανουήλ Ροῦῖδης τό 1877 χωρὶς νά γίνει κατανοητός. Ὅμως ὁ Ροῦῖδης τό ἔθιξε θεωρητικά, ὄχι ὡς ἀτομικό του βίωμα. Στά νεώτερα χρόνια κανένας ἄλλος ποιητής δέν τό εἶδε ὡς προσωπική του ὑπόθεση. Ἄν -κάνω μιά σκέψη-, ἂν οἱ παραδοσιακές ἀξίες τῆς ὑπαίθρου εἶχαν μετασχηματιστεῖ σέ ἀντίστοιχες ἀστικές. Ἄν τό νέο κράτος, πού τόσο ἄκριτα βιάστηκε νά μιμηθεῖ τήν ἀστική Δύση, εἶχε μεριμνήσει νά ἀφομοιώσει πρῶτα τήν παραδοσιακή πολιτισμική, οἰκονομική καί ἠθική ἀντίληψη, θά εἶχαμε φτάσει στή σημερινή οἰκονομική καί ἠθική κρίση; Φυσικά δέν μπορεῖ κανεὶς νά προφητεῖ, ὅμως τό ἐρώτημα δέν τό θεωρῶ ἀθέμιτο.

² Νά μνησχενοῦμε ὅτι ἐπαρχιωτισμοῦς μέ τήν ἔννοια τῆς ἀνεπαρκοῦς ἐνημέρωσης καί τῆς στενῆς ἀντίληψης δέν ὑπάρχει μόνο στήν ἐπαρχία, ἀλλά σέ ἀρκετό βαθμό καί στήν πρωτεύουσα.